

Nyilasy Balázs

Az én falum

A századvégen és a századelőn a magyar irodalomban több jelentős novellaciklus születik; **A jó palócokat**, a **Trivulzió**-történeteket, az **Egy elkésett lovagot** s a **Szindbád**ot, Mikszáth Kálmán, Cholnoky Viktor, Lovik Károly, Krúdy Gyula műveit minden bizonnyal ilyen újszerű és érdekes ciklusokként tarthatjuk számon. Az elbeszélések elégséges kohéziós szállal rendelkeznek ahhoz, hogy a történetek összetartozását érzékeljük, és a novellagyűjtemények a maguk nagyszabású formakoncepciójával az elszigetelt, egyedi történetekhez képest átfogóbb, elmélyültebb, az írói egzisztenciát teljesebben megjelenítő, kifejező karaktert mutatnak. Úgy is mondhatnánk, hogy az alkotók a ciklikus forma által a regényi teljességet kísértik meg, noha a regény kötöttségei helyett a novellafüzér nagyobb szabadságát választják maguknak.

Az 1895-ben és 1900-ban két kötetben megjelent – nem véletlenül Mikszáth Kálmánnak ajánlott – Gárdonyi-mű, **Az én falum** ugyancsak novellaciklus. Világábrázolása és énfeltárása gazdagabb, teljesebb, egzisztenciálisabb, mélyebb, mint ahogyan az író korábbi elbeszéléseiben megszoktuk, s az egyes darabok ciklikus, kohéziós kötöttsége is evidens, nyilvánvaló. A történeteket a tanító beszéli el, az állandó színhely a dunántúli falu világa a maga egységes kultúrájával, szokásrendjével, életforma-elemeivel, a szereplők a lényegi tekintetekben egyívásúak, ráadásul (ha nem is abban a mértékben, mint Mikszáth palócai) át-átjárnak az egyik történetből a másikba. Az öreg Kevi Pál már a legelső elbeszélésben, a **Március**ban felbukkan (a csöndes-békés öreg zsákon ülve, pipázva nézi munkálkodó fiát és unokáját), a **Kevi Pál halálában** pedig ő a központi szereplő. Kevi unokája, Imre a **Március**ban Fodor Lidinek segít vizet húzni a kútból, **A mesgye-kőben** pedig a lány melletti hajthatatlan kiállásával végül is ő vet véget a két család közti ellenségeskedésnek. Duli Péter **A táltos emberben** mélán és betegen vegyül el a búcsúsok gyülekezetében, a **Megtérésben** pedig az öreg Kömpével tragikus, szomorú hírt közöl: „ – Kömpe

bácsi, küldjön be kend az anyámért [...] Küldje be kend a bojtárt a faluba. Gyűjön ki, mert én még ma meghalok.”

Az előszámlált analógiák akár tovább is bővíthetők volnának, de az igazság kedvéért azt is meg kell mondanom, hogy a fentebb említett ciklusoktól Gárdonyi könyve azért alapvetően különbözik. Az előbbieket ugyanis minden ízükben a problematizáló, válságátélő és válságkifejező „modernség” érzésvilágát fejezik ki. Lovik ironikus-parodisztikus szövegeiben Miklós urat, a nőknek élő vándort bakfisok, ifjú és hervadó nők kísérik véget nem érő utazás-ösvényein. A belső elgondolás: az álmovilág, fantáziamunka, irodalmi képzelgés az elbeszélésekben döntő fontosságot nyer, a főhős asszonyai a Childe Harold negyedik énekét dajkálják a lelkükben, Prévost abbé, Tatjana, Júlia mintáit idézik maguk elé. Krúdy Gyula Szindbádja a társas, társadalmias életviszonyokat még Lovikhoz képest is radikálisabban cseréli fel az udvarló-vándorló-nőhódító életformára. Csillapíthatatlan szomorúságát, lét- és énazonoság-hiányát a vadászat serkentő izgalmával, az énerőt növelő birtoklásvágygal, szexuális kannibalizmussal, színes hazugságok, pózok, játékok segítő erejével igyekszik mérsékelni. Cholnoky Viktor Trivulziója már nem is a Szindbádéhoz hasonló, szerelmes természetű, identitásigénylő, identitáskereső vándor, hanem meséit grogért kínáló, kedves délszaki csirkefogó. Történeteiben a nagyromantika kalandmozzanatai összezsugorodnak és fényüket veszítik, az izgalmat, emelkedettséget, komolyságot a blődli, a nonszensz játék, a burleszk, a csúfolódó paródia, a tarka-barka, sokrétű komikum váltja fel.

Az én falummal rokon vonásokat még leginkább ***A jó palócok*** történetei mutatnak. Mikszáth ugyanis, bár novelláit a játékos, alakoskodó, szempontváltó irónia gesztusaival itatja át, mégiscsak helyet biztosít a rend és a szilárdság mozzanatainak. Palócai evidens, megkérdőjelezhetetlen szimbolikus rendben élnek, a tradicionális szokásrend, a színes mágikus hiedelmek, keresztény népszokások, cselekvésirányító, útmutató társas előítéletek (babonák, közmondások) biztos keretet

adnak az élethez, és az elbeszélések nem egyszer a didaktikus, tanító novellák anatómiáját is fölidézik.

*

Gárdonyi elbeszélés-gyűjteménye, *Az én falum* a Mikszáth Kálmán-i írói látomás biztonságot adó, apollói elemeit mintegy megsokszorozza, megerősíti, kiterjeszti; az író könyvében a modernizmustól eltérően érvényes rendet és élhető emberi környezetet vizionál. Vegyük szemügyre ezt a Gárdonyi Géza-i világvíziót kissé közelebbről! Schöpflin Aladárt a novellák parasztemberei a népdalok hőseire emlékeztették. „Nem a népszínmű stílusában rajzolja a parasztot, hanem a népdal stílusában. A népdal líráját transzponálja át elbeszélő költészetté, csak hogy míg a népdal kevés szereotip helyzetre redukálva mutatja meg ezt a képet, addig Gárdonyi invenciója nagyon sokféle és nagyobb változatosságú komplikációkba tudja beállítani és tágabb teret enged az egyéni emberi sors változatainak.” – szögezte le Schöpflin *A magyar irodalom története a huszadik században* című könyvében.¹

A népdalok vonzó, archaikusan tiszta férfiai és női általában a nélkülözés és a megfosztottság szféráiban mozognak, s Gárdonyi parasztjai is jórészt a szegények nagy családjába tartoznak. A szegénység létállapota mindazonáltal emberi méltóságukat, társas szívélyességüket, életkedvüket nemigen kezdi ki. „A szentek írása siralomvölgynek mondja a Földet. Nem ismerem azt a vidéket, ahol az írószentek éltek s nem tudom: van-e ott március? A mi földünkön is van olykor siralom, de több az örömünk. Nincsen se pénzünk, se posztónk; náddal földjük a házunkat és cseréptányér van az asztalunkon, de azért, amint végigmegyek a falun, látom, hogy mindenki vidám” – állapítja meg összegzően a narrátor-tanító a *Márciusban*.²

„Micsoda vidámság van ezeken az üde gyermeki arcokon! Ruhájok a falusi boltnak legolcsóbb portékája. Cipőjük nincs is. Kávét helyett krumpli, vagy sült tök a reggelijök. De vajon

1 Schöpflin Aladár, *A magyar irodalom története a XX. században*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata kiadása, Budapest, 1937, 87.

2 Gárdonyi Géza, *Az én falum*, Dante Könyvkiadó, Budapest, 1941, 6-7.

boldogabbak-e ezeknél a budapesti bársonyruhás gyermekek, vagy akár a királyok, császárok gyermekei? – mutatja be az iskolába járó siserahadat a „**Kék paradicsom, liliom...**”-ban.³

*

Nem mintha **Az én falum** elbeszélője a földi léttel együtt járó sokféle „siralom”-ról teljességgel hallgatna. A sors méltatlansága és méltánytalansága, a betegségek és a halál, a nélkülözés és a kiszolgáltatottság a novellákban mindegyre felbukkan. „Hej a szegény cigányok, azok majdcsaknem olyan mostohagyermekai a természetnek, mint a pókok, legyek, meg egyéb bogarak”, „Mivel különb a sorsuk a mezei bogarakénál, amelyek sem a Dél melegébe nem tudnak elszállani, sem a föld mélyébe nem tudnak leászkodni? Csak ők a megmondhatói, hányan mennek pap nélkül a mennyei meleg hazába.” – ad számot a tél felé hajló természet zord kíméletlenségét elszenvedő – halálra ítélt – mezei pókok és a hontalanul vándorló, fázó cigányok közös sorsáról Gárdonyi sok-sok empátiával – a rovarok és az emberek összekapcsolásával a huszonegyedik századi olvasóban alighanem karkai áthallásokat is keltve – **Október** című novellájában.⁴ (A cigányok kiszolgáltatottságához a műben az embervilág könyörtelensége is hozzájárul. A kisbíró szétvetett lábbal, hetykén félrekapott kalappal adja ki az utasítást, hogy a didergő siserahad oltsa el a tüzet, és rögvest álljon tovább a falu határából.)

A sorsigazságtalanság emberi drámájára Gárdonyi gyakran csupán egy-egy rövid snittben utal. A plasztikus, „életszerű” kicsi jelenetek ilyenkor – az író elbeszélői képességének legerősebb oldalát feltárva – eleven konkrétsággal idézik meg az ember és a helyzet jellemző erejű, sorsszerű sajátságait. Az öreg vak koldus, az agg Váróci Pál a költöző madár megjöttékor érzett általános örömben osztozva „Nyugodt és méltóságos arcával a gólya felé fordul, és a kezét a füléhez emeli, hogy jobban hallja a kelepelést.”⁵ A világtalan, unokájával kéregető nagypapa a fiút gyakran kíséri el az iskoláig. „Az Ábris gyerek leülteti a kút mellé a farönkre. Az öreg megül ott szinte mozdulatlanul; csak a szellő ha simogatja, lengeti olykor a haját, meg a mellére omló fehér

---

3 I. m., 201.

4 I. m., 110, 112.

5 I. m., 15.

szakállát. Az arca mindig az ablak felé van fordulva. Hallgatja ami kihallatszik. Az Ábris gyerek azért is szokott olyan kiáltozó hangon felelni, mert nemcsak nekem felel. Olyankor az öreg a fejét még föllebb emeli. Összevont szemöldökkel hallgat. Végül pedig nagyot bólint a fejével, s elmosolyodik.” – tágul a pár soros „zsánerkép” empatis, szenvedéstörténeti mélységű ábrázolássá-portrévá.⁶

(A kicsi, plasztikus jelenetek lényegfelidéz, jellemző ereje akkor is érvényesül, ha nem kifejezetten tragikus, drámai szituációval van dolgunk. A gyékényen sütkérező muzsikuskigányok mindegyre arról disputálnak, mi lenne, ha a püspök egyszer cigány-ebédet főzetne, a tavaszi délutántól feltüzelt, piros arcú, ragyogó szemű Keresztes gyerek az iskola előtti sima agyagos földön „felugrott kétszer a levegőbe s nyerített, mint a kiscsikó.”⁷)

*

A kiszolgáltatottság, elesettség, sorsigazságtalanság *Az én falumban* – újfent hangsúlyozom – nem csupán színező elemként van jelen, alapvető, létmeghatározó sajátsággá azonban mégsem válik. A kiengesztelés egyensúlyteremtő, harmóniát alkotó erőit a ciklus sokféle formában sorakoztatja fel. Már Schöpflin Aladár észrevette, hogy „a paraszt-élet durvasága, a folytonos testi munkával járó esetlensége [...] alig jelennek meg [...]” a kötetben.⁸ De a műben ennél is többről van szó. A gazdálkodó, földművelő ember munkáját és természetközelségét Gárdonyi az idilli szinten túlemelve rituális, szakrális sugallatokkal ruházza fel. A szántás, vetés, aratás nem kényszerű, keserves, nehéz foglalatosság nála, hanem az ember természetes tevékenysége, ősmestersége. „Ha városi ember volnék, a szobám falán ott volna a vető ember képe. Annak a mozdulataiban van valami, ami a teremtést cselekvő Összellemet juttatja az eszünkbe. Így vethette Ő a végtelenség fekete mezején egyet-egyet lépve, a csillagokat.” – fűz reflexiókat Kevi Pál munkálkodásához a szántás-vetés munkájában gyönyörködő tanító.⁹

---

6 I. m., 116-117.

7 I. m., 6.

8 Schöpflin, i. m., 87.

9 Gárdonyi, i. m., 8.

A töprengő elbeszélő a természettel is harmonizációs viszonyban van; a modernitás nagy dilemmáját, szubjektum és objektum hasadását, különmeműségét egyáltalán nem érzékeli. Az állatok nem másféle, idegen világhoz tartozó, s nem is haszonra tartott, kizsákmányolt, táplálékként tartott lényekként jelennek meg a novellákban. Németh G. Béla Gárdonyi-esszéjében *Az én falum* természetszemléletét a *biopietas* terminussal jellemezte, s a kifejezést, bár kissé furcsa és idegenes hangzású, találónak, pontosnak tarthatjuk.¹⁰ A tyúkok, gólyák, fecskék, méhek *Az én falumban* emberiesített, humán attribútumokkal felruházott lények. A tyúkanyó minden egyes csirkéje elvesztését fájdalmasan éli meg, a tojások kikeltését hivatásként gyakorolja, és dagad a keble a büszkeségtől, amikor kiscsibéivel először sétál ki a napsugaras udvarra. A gólyák és a fecskék (az elbeszélő a közösség nevében *gólyáinkról fecskéinkről* szól) a mi országunkat tartják a hazájuknak, hiszen csak itt raknak fészket. A költözésre készülő madarak bús merengésben várják az utolsó vízi liliom eltűnését, s fontolgatják, vajon a fiatalok megbírják-e az előttük álló nagy utat.¹¹

„Honnan tudja az az együgyű tyúk, hogy az ő szívének melegségénél csirke lesz a tojásokból? Honnan tudja, hogy a gazdasszonyban bízhatik, mikor az fészket készít neki és mikor elszedi abba a gyékénykosárba a kikelt csirkéket? Miért tűri ezt békén? Miért nem tűri az idegent, a kutyát, a macskát, a másik tyúkot? [...] Engem az állati ösztönről írott tudományok nem elégítenek meg. Az *állati ösztön* szó csak takarója annak, hogy ezekből a tollas testben járó lelkekről nem tudunk semmit se” – mutatja be Gárdonyi az ember-állat viszonyt mélységesen humanizált formában a *Március* reflexiós töprengésében.¹²

*

A modernizmus elesettsége, távlatvesztése *Az én falumban* már csak azért sem tud érvényre jutni, mert a közösséget a kereszténység színes hiedelemvilágára épülő, szilárd szimbolikus rend veszi körül. S e rend természetes rítusokat teremt, és interiorizált viselkedési módokat alakít ki. „ – Atya, Fiú, Szentlélek nevében induljatok, rakodjatok, minden mézet behordjatok!” – küldi a

¹⁰ Németh G. Béla, *Századutóról – századelőről*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1985, 148.

¹¹ Gárdonyi, i. m., 99.

¹² I. m., 9.

méhecskéket Varga Ádám március első szerdáján „szét az aranyos világba, az ezüstös fűzbárkák közé, patakpartra, rétországba, erdők végtelenségébe”.¹³

A keresztény, közösségi rituálé ereje a haldoklást is méltósággal ruházza fel. Kevi Pál szentelt gyertya mellett, sok vánkossal körülámasztottan fekszik. A szemét föl-fölnyitva gazdálkodási tanácsokat ad, utolsó szavával a negyvennyolcas kardját kéri, és a túlvilágra szóló üzenet-megbízásokat veszi át. Két fia némán áll a fekvőhelynél, körben ott sír az egész család, még a hat éves Jóskát is az ágy mellett tartják, amíg el nem alszik. Az udvaron subás emberek, nagykendős asszonyok gyülekeznek, a pap érkezéére mindenki letérdel, a lelkész feladja az utolsó kenetet, és együtt imádkozik a családdal.

*

Az én falum hőseit a modern individuuum elszigeteltsége, magánya, lelki komplexitása, bonyolultsága sem nyugtalanítja. Az *ego*, a morális, társas, szabálykövető, interiorizáló ént képviselő személyiségdarab itt nem valamiféle alárendelt entitás, hanem a lélek eleven, vezérlő része. Az *id* kaotikus bonyolultsága Gárdonyi elbeszéléseiben úgyszólván semmiféle szerepet nem játszik. Jellemző ebből a szempontból, hogy a szexualitás sosem bukkan fel fontos tényezőként, a legények és leányok kapcsolatrendszerét a szokásrend és a szemérem jegyében működő közösségi normák irányítják. Az *Ismerkedések* című novellában a fiatalembert és menyasszonyát a gyűrű- és kendőváltás után a belső szobába vezetik. A család az ismerkedéshez biztosít így lehetőséget, a pár között azonban egyetlen szó sem esik. Az okos, cserfes Juli a ládán ülve kezével takarja el az arcát, a délceg, erős Pesta orcája piros, és mindegyre a csizmáját szemléli

Az interiorizált normarendszer, a társasság s a szeretet a tanító személyiségében és környezetében is biztos és eleven elvnek bizonyul. A pedagógus által működtetett iskolai rítusokat a gyerekek szép, tartalmas szabályokként fogadják el, s a mester urat a falu népe is tisztelettel s bizalommal övezi. A magasabb társadalmi rétegek és a nép közti közvetítést a tanító megtartó, kiteljesítő hivatásként éli meg, a személyiség a küldetéses munka által egyensúlyt nyer,

---

¹³ I. m., 18.

rendezettségre tesz szert. A tanult értelmiségi ember természetesen a parasztok fölött áll, de a maga másféleségét nem magányként, elszigetelődésként éli meg; az illeszkedés, alkalmazkodás gesztusait rendre természetesnek tűnő találékonysággal alkalmazza. „Néhány kérést intéztem hozzá, hogy mennyi őszt vetett? Termett-e bőven a kukoricája? Jó-e a vize a kútnak? Azután elhallgattam. Jeleztem ezzel, hogy várom a **panaszt**.” – kezeli szokása szerint kifogástalanul a kommunikációs helyzetet a **Tanácskérésben**.¹⁴

*

Az én falum világa nem gyarlóság, vétkek, bűnök nélkül való, de az ember, a novellák víziója ezt sugallja, mégis inkább a derekasság felé hajlik. „Valamelyik ínséges esztendő után a gazdák összeadtak egy-egy véka gabonát és fölrakták az iskola padlására. Attól kezdve, akinek elfogyott a kenyere, a közös gabonából vett kölcsön [...] A kölcsönt csapva adják; tetézve kapják vissza. Amit a csapófa levisz a vékáról az a kamat. Hát ez a mi takarékpénztárunk” – hoz létre a kisközösségi társas ösztön igazságos, emberséges finansziális, gazdasági működésrendet. „A gyerek elvégre mind szocialista. Az egyenlőség érzése velünk születik. A gyermek csak korkülönbség szerint osztályozza az embereket.” – jelzi a gyermekviselkedésre utaló megjegyzés a tanító szelíd, bizakodó, pozitív antropológiai meggyőződését. (208)

*

A főbb valóságteremtő elvek számbavétele után **Az én falum** elbeszéléspoétikai sajátosságairól is ideje néhány szót szólnom. Megjegyzéseimben mindenekelőtt a novellák gazdag, variábilis sokféleségére utalnék. Gárdonyi meglepően sokféle elbeszéléstípust alkalmaz, s mindegyiket fölényes biztonsággal kezeli. Egyik legjellegzetesebb műcsoportja a **rajz** kezdeményeit (Washington Irving, Beöthy Zsolt, Mikszáth Kámán, Petelei István törekvéseit) továbbfejlesztő darabokból áll. A **Március**, a **Gólyák, méhek, kislibák**, a **Virágok és bogarak**, az **Október** a konfliktust tartalmazó, fokozatosan kibontakozó történet elvét teljességgel mellőzik. A művekben a falu életéből vett mozaikok, életképszerű snettek, természetfestések és elbeszélői reflexiók szabad

---

¹⁴ I. m., 124.

kötetlenségben sorakoznak egymás mellett. A **cselekményérdekesség** így természetesen háttérbe szorul, de amit elveszít Gárdonyi a réven, azt megnyeri a vámon. A tipikus, sorsszerű életmód-sajátságok és az érzéskirajzoló, önbemutató szubjektivitás sokkal erőteljesebben tudnak itt megjelenni, mint a tradicionális, **konfliktust tartalmazó, cselekményelvű** novellában.

Az író persze alkalomadtán az utóbbi típust is leleményesen alkalmazza. A kisemberi történeteket biztos kézzel fejleszti, bonyolítja, és időnként arányos, mértéktartó humorral színezi át. **A haragosok** az idegenből feleséget hozó férfi és a valahai menyasszony története: a legény hét esztendei katonaság után érkezik haza talján feleségével, a lány azonban még ekkor is hűségesen várt rá, s a férfit halálíg tartó haraggal, megvetéssel sújtja. Az **Ismerkedés** ugyancsak teljesen hagyományos, történelmi novella: a véletlen vendégeskedés teremtette kapcsolatlehetőségből családi látogatás és eljegyzés fejlik ki, s a történeteket a narrátor időnként kedves humorral itatja át. **A nagy eff (Hogyan keletkezik a közmondás?)** a csattanós, anekdotikus szerkezetet valósítja meg: az elbeszélő ellenállhatatlan humorral mutatja be az írástudását demonstráló gazda felsülését, és az „elfelejtöttem, mint Tóth Antal a nagy efföt” szólás születését.

A **Micó** egy korábbi, nagy sikerű, 1894-es, Gárdonyi-elbeszélés kezdeményeit folytatja, de valójában a **Mari néni meg Pista bácsinál** finomabb és tartalmasabb elbeszélés. A Párizsban (különös körülmények között) díjat nyert, üde, gyermekperspektívájú novella ugyanis vitathatatlanul friss és szellemes, de mélyebb rétegeket nem tartalmaz: a gyermeki narrációra épülő perspektívajáték jobbára azt a komikus lehetőséget aknázza ki, amelyet a felnőtt nő és férfi kapcsolatát még egyáltalán nem értő gyermeki értetlenkedés evidensen felkínál. A gyerekperspektívából fakadó humor, a **Micó**ban is jelen van, de a látószög-érvényesítés itt finomabb, mértéktartóbb, az ötletszerűség visszafogottabb, már csak azért is, mert a szép nagy Juli lányt és a kölykeiért végül életét adó macskát övező szomorú, fájdalmas történések nemcsak mélyebb regisztereket érintenek, de összefonódásukban finom szimbolikus áthallásokkal is dúsítják a történetet.

(A novellista Gárdonyi elbeszélői sokoldalúságát a levél műformáját használva is demonstrálja. A *Levél a kaszárnnyából* a műfaj komoly, drámai változataként tartható számon, de a korábbi, humoros levél- és naplíváltozatokhoz képest – *Hat titkos levél, Két menyasszony, Annuska apáca lesz* – nem tűnik különösebben sikeresnek.)

*

Dolgozatom végéhez közeledve még egy kérdésre kell utalnom. Színt kell vallanom: milyen helyet biztosítanék *Az én falumnak* irodalmunkban, és milyen értéktribútumokkal látnám el a művet! A ciklus helyét igazában már írásom elején kijelöltem, a Gárdonyi-mű apollói jellegét, biztonságkereső karakterét Cholnokyék problematizáló, szubverzív gesztusaival állítva szembe. A Gárdonyi Géza-i kiengesztelő elbeszélői vízió, a válságkifejező tudatot a társas emberség és a szelíd életszeretet erejével semmítő írói látomás azonban kérdések sorát veti fel. Elfogadható vajon a modernitás-bonyodalmak ilyenféle eliminálása a kilencvenes évek krízistudatos alkotói és a Nyugat szomszédságában? A problematizálás, a nyugtalanság és a nyugtalanítás nem fontosabb életértékek, mint a kényelmes, konformista, egykönnyen életellenessé váló nyugalom? Nem úgy áll a dolog, hogy az irodalomnak – Schöpflin Aladár szavait kölcsön véve – „nemcsak joga, hanem kötelessége destruálni”?¹⁵ S Hogy a társasság intézményesített formáihoz mindenkoron, minden közösségben sokkal több kétely fér, mint ahogyan Gárdonyi láttatja? Hogy az individualizmus elkerülhetetlen és a modern ember „idegélete” szükségképpen komplikált, zavaros, széttengő?

A modernista (posztmodernista) tudatú, egyértelmű háttérfilozófiával és értékelő rendszerrel rendelkező irodalomkritikus alighanem helyeslően bólogat ezekre a kérdésekre, s *Az én falummal* kapcsolatban alapvető kételyeknek ad hangot. Az én háttérfilozófiám és értékelő rendszerem azonban többszemponú és többértelmű. A *válságkifejezés, válságátélés* és a *teljességre törekvés, bizonyosságakarás* nagy kultúrtörténeti vitájában, amint több írásomban kifejtettem, nem csak az egyik oldalon látok igazságokat. Ráadásul az értékteremtés hogyanját-mikéntjét vizsgálva a „látomás és indulat” erejét, az írói vízió szuggesztivitását minden ideologikus-filozofikus

---

¹⁵ Schöpflin Aladár, Válogatott tanulmányok, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1967, 823

előfeltevással szemben elsődleges tényezőként tartom számon. „Majd meglássuk, hány zsák dióval telik” – szokta volt mondogatni a sokak által roppant előítéletesnek tartott, tizenkilencedik századi kritikus, Gyulai Pál. ***Az én falum***, úgy hiszem, jó néhány zsák diót megér.